

Bostadsområdet på Delgården.

Bebyggelse på Sollerön 1950 - 1980.

Bebyggelsen på Sollerön har före 1950 undergått endast små och långsamma förändringar vad gäller byarnas gruppering och utbredning. Detta har sitt ursprung i befolkningens sammansättning och utkomstmöjligheter. De allra flesta människor var knutna till ett småbruk och var i stor utsträckning beroende av detta för sin utkomst. Efter storskiftets genomförande gjordes aldrig några omarronderingar på Sollerön. Bostäder och andra byggnader utan anknötning till jordbruket var lätt räknade. Församlingen svarade för kyrka och prästgård medan socknen och sedemera kommunen svarade för sockenstuga och erforderliga skolbyggnader. Enskilda

Foto: L.E. Klockar.

hus var några affärer och kaféer som samlats så nära centrum vid kyrkan som möjligt. Den förändring av bebyggelsen som skett har bestått i upprustning av befintliga fastigheter, nya bostäder har byggts intill de gamla och likaså har ekonomibygnaderna rustats upp eller nybyggs.

Detta var i stort sett situationen fram till mitten av detta sekel. Då började den för Sollerön historiska laga skiftesförrättningen. Ansökan ingavs 1946. Skiftet var framtvingat av den arbetskrävande ägosplittringen och medförde att både enskilda och beslutande församlingar började fundera över hur framtiden skulle planeras. Efterfrågan på byggnadstomter och lägenheter att hyra hade börjat bli allt vanligare. På enskilda initiativ och ibland med statliga stöd tillkom en förtätning i bybebyggelsen. Något kommunalt engagemang för att förmedla tomter eller för att skaffa hyreslägenheter hade hittills ej funnits.

I början på femtioalet, i samband med skiftet, beslöt kommunen att få en del av sin mark utlagd till ett område väster om prästgården. Av församlingen köptes en del mark och likaså köptes av Svarv Anton, Djus Per och Skräddar Karl inom området. Priset var 2:50 per kvadratmeter. Området planlades, och det var alltså den första byggnadsplanen på ön. Den omfattade totalt 16 tomter. Först på det nya bostadsområdet byggde kommunen två lärarbostäder. De var inflyttningsklara 1952. Det året började också Adolf Knutz bygga sin villa. Sedan dröjde det till 1955 innan Håll Axel Nilsson började med villa nummer fyra. Ganska snart uppförde kommunen ytterligare två lärarbostäder. Statsbidrag beviljades kommunerna på den tiden för att underlätta anställandet av lärare. För att fastare knyta en distriktsköterska till Sollerön byggdes också en tjänstebostad för det ändamålet. Tomterna fick stor efterfrågan och ganska snart förvärvades ytterligare mark som planlades. I plansammanhang kallades området för Delgårdet men i dagligt tal sa man ”Småstad”. Efter andra etappen bestod området av 24 tomter och försäljning och även byggnation gick i rask takt så att området snart var fullbebyggt. Efter ytterligare utökning av området åt norr har det fått den omfattning det har i dag. Totalt är i dag 51 villor byggda eller påbörjade. Några svårigheter att sälja tomterna har det aldrig varit, och i stort sett har efterfrågan kunnat tillgodoses.

Under femti- och sextioalet skedde snabba omvandlingar av näringslivet på Sollerön. Mycket kraftiga rationaliseringar inom jord- och skogsbruket fick till följd stora förskjutningar i sysselsättningen. Antalet solleröbor som tog arbete i Mora ökade starkt och många fick också söka sig bostad där. Behovet av lägenheter för i första hand ungdomar och nybildade familjer blev markant. Och nu fanns också ett kommunalt intresse att bygga för uthyrning.

Men för att bygga behövs alltid tomtmark och det blev nu uppenbart att det hade varit en stor fördel om det i samband med skiftet blivit utlagd tomtmark för kommunens räkning. Genom byte med Korsnäs Sågverks AB hade kommunen fått ett område söder om Bäcke med plats för fem lägenheter, men det kunde ej godkännas av länsstyrelsen för bostadsändamål och ligger alltså outnyttjat.

Under sextioalet ökade kraven på att något måste göras för våra äldre. Plats på äldreomsorg fanns endast utsocknes i Venjan och Mora. Särskilda bostäder för pensionärer började vid denna tid efterfrågas och särskilt statsbidrag kunde också erhållas vid kommunalt byggande. Först upprustades gamla "Utsikten" som byggdes om till fyra lägenheter. Denna fastighet har tidigare tjänat de mest skiftande behov och torde kunna lämna stoff till en egen artikel.

Efter många om och men tillkom ytterligare fyra pensionärlägenheter vid Silvkannhällen. Från början var planerat för fem huskroppar med två lägenheter i varje men det hade säkert blivit onödigt trångt på denna begränsade tomt. Som ett uttryck för en önskan att ordna goda förhållanden för människorna på gamla dar kan ses bildandet av Sollerö äldreomsorgsfond. Den har hittills utnyttjats mycket litet men skulle kunna komma till användning för ett äldreomsorgsbygge eller liknande.

I denna historik måste också omnämnas den stora förändringen som området i centrum genomgick i mitten av sextioalet. Kommunen hade hittills som förvaltningshus endast den gamla sockenstugan att tillgå. Den hade i slutet av trettioalet flyttats från sin ursprungliga plats framför Konsum till i närheten av nya delen av kyrkogården. Ett nytt kommunalhus planerades och 1965 på hösten kunde de nya lokalerna tas i bruk. I samband med kommunalhusbygget försvann också ordenshuset och Melins fastighet. Vägen till Mora över Sundet kom till något år innan, och ungefär samtidigt blev utbyggnaden av kyrkogården klar. 1968 fick gamla Alma-skolan stryka på foten för ett annat nybygge, Johnssons Hemslojds affärs- och hantverkshus, och därmed hade Solleröns centrum fått sin nuvarande utformning klar.

Efter kommunsammanslagningen 1970 administrerades alla mark- och byggnadsfrågor från Mora. Många undrade hur stort intresset från storkommunens sida var att satsa på bebyggelsen ute på Sollerön. Behovet av tomter för villabebyggelse hade hittills tillfredsställts men kravet på hyreslägenheter blev allt större. Sönderingar för att få köpa ytterligare mark gjordes av den nya kommunen. Särskilt lämpligt ansågs området mellan Rothagen och Häradsarvet vara.

Området vid Lilla Rothagen var också med i diskussionen i ett senare skede. För att på sikt kunna få fram nya bostadsområden har kommunstyrelsen sett sig nödsakad att begära expropriation av fem olika områden. Tills denna har beviljats sker markförvärv direkt mellan byggare och markägare.

Genom tillmötesgående av Sigfrid Nordlund kunde kommunen köpa ett område på ca 1,5 hektar lämpligt för hyreshus. Där har i den kommunala bostadsstiftelsens regi ett 30-tal lägenheter uppförts. De var inflyttningsklara våren 1979. Ett daghem och en förskola har inrymmts i några lägenheter. Området har enbart källarlösa hus och alla lägenheter är i markplanet. Husen smälter mycket fint in i den angränsande miljön. Alla lägenheterna är försedda med så kallad jordvärme, och det är den första större anläggningen av detta slag i kommunen.

En förutsättning för att all denna bebyggelse sedan 1950 har kunnat släppas fram har varit att vatten- och avloppsfrågan har kunnat lösas. Omkring 1960 påbörjades också sådana arbeten. Som tur var fanns det rikligt och bra vatten där pumpstationen nu ligger. Avloppet leddes i början genom en huvudledning ner till invallningsdiket i norra Gruddbo. Detta dike fick sedan tjänstgöra som reningsverk de första åren. Det mesta av föroreningen stannade kvar i diket och kom aldrig ut i Siljan. Men kraven på rening ökade och 1773 så byggdes reningsverket.

Och vad ska då ske härnäst? Hur mycket folk ska bosätta sig på Sollerön? Från att ha varit enbart en utflyttningsbygd under århundraden har sedan femtitalet förmärkts ett allt större intresse för inflyttning till ön. Att ha sitt arbete i Mora och bostaden på Sollerön är ett alternativ som tilltalar allt fler.

Redan 1967 beslöt Sollerö kommun att en översiktsplan skulle upprättas över hela kommunen. Uppdraget gavs till arkitekt Stig Froste på K-konsult. Arbetet har tagit lång tid och har tidvis legat nere. 1972 beslöt Mora kommun att arbetet skulle fullföljas men det dröjde ända till 1976 innan ett förslag var klart för utställning. Många erinringar gjordes mot förslaget, inalles 58 stycken, varför det blev bestämt att en omarbetning skulle ske. Denna var klar hösten 1979. För bostadsbebyggelse redovisar planen nya områden i norra och södra Gruddbo, mellan Rothagen och Häradsarvet samt i Bengtsarvet. Där finns områden för vilka kommunen har begärt

expropriation för att på sikt kunna tillhandahålla tomter för villa-bebyggelse och servicehus eller liknande för pensionärer. I planen finns också redovisat reservområden för permanent bebyggelse.

När dessa planer redovisas kommer ofta frågan: Hur mycket ska Sollerön exploateras egentligen? Hur mycket folk ska bosätta sig här, och hur mycket turister och sommarstugor kan vi ta emot utan att det blir negativa konsekvenser? Vid senaste årsskiftet hade församlingen 1.531 invånare registrerade. För ett hundra år sedan var invånarantalet 1.831. Under adertonhundrafemti-, sexti- och sjuttitalen ökade befolkningen ganska jämnt för att under åttitalet åter minska. Det var emigrationen till Amerika som satte sina spår. Sitt största invånarantal hade socknen 1925. Då bodde här 2.097 personer. Befolkningen var sedan ganska konstant och över 2.000 fram till 1937. Sedan har det gått raskt utför, och ett bottenläge nåddes 1972 med 1.471 invånare. Genom inflyttning och nybebyggelse går sedan siffrorna sakta uppåt igen.

Det är svårt att säga vilket invånarantal som är det idealiska för Sollerön. Om översiktsplanens bostadsområden blir helt utnyttjade torde det ändå vara en marginal upp till 2.000 invånare. Då är vi också inne på nittitalet, och det är dags att åter sätta sig ner och fundera över, hur vi ska ha det här på Sollerön.

Albin Bråmås